

І. А. Грицяк, доктор наук з державного управління, професор,
заслужений діяч науки і техніки України, завідувач кафедри
європейської інтеграції
Національної академії державного управління
при Президентіві України

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ЯК ОСНОВА ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

У статті розглянуто глобалізацію як основу сучасних інтеграційних процесів, а також можливі сценарії українського розвитку та шляхи реалізації завдань європейської інтеграції України.

В статье рассматривается глобализация как основа современных интеграционных процессов, а также возможные сценарии украинского развития и пути реализации заданий европейской интеграции Украины.

In this article the globalization as a basis of the modern integration processes is overviewed. It also deals with the probable scenario of the Ukrainian development and the ways of the fulfillment of the tasks of the European integration of Ukraine.

Ключові слова. Глобалізація, інтеграція, система міжнародних відносин, європейська та євроатлантична інтеграція, зовнішньополітична стратегія, сфери впливу.

Вступ. Світовий розвиток початку ХХІ ст. характеризується фундаментальними змінами і непередбачуваними перспективами. В останні кілька десятиліть великий вплив на нього мають глобальні трансформації та інтеграційні явища і процеси. Глобалізація та інтеграція – це, як справедливо наголошують вітчизняні науковці, два процеси, які, на перший погляд, автономні, але під час глибшого дослідження з'ясовується не лише взаємозв'язок, а й складне підґрунтя нелінійного, часто суперечливого, нерівномірного процесу [1, 8].

Серед західних науковців однією з найпоширеніших думок про глобалізацію є така, що пропонує розглядати її як наслідок кінця холодної війни. Це, зокрема, стосується географічної відстані глобалізації. Частина світу, які в минулому були вилучені з-під повного впливу глобального капіталізму, глобальних комунікацій і глобальних культурних нав'язувань (вторгнень), зараз міцніше об'єднані в цих мережах, ніж будь-коли раніше. У цьому значенні головний ефект кінця холодної війни мав зламати бар'єри, які раніше стримували глобалізацію, щонайменше стосовно “другого” чи “соціалістичного” світу [2, 643].

Справді, глобалізація заявила про себе в 90-х рр. минулого століття як складний і багатогранний процес, який має безліч найрізноманітніших проявів та містить ще більший спектр проблем. У спробі все-таки якось упорядкувати її сутнісні прояви в реальному житті науковці пов'язують глобальні трансформації з існуванням світового ринку, глобальними комунікаціями (інформаційною інфраструктурою) та глобальною масовою культурою.

Більшість аналітиків вважає 1990-ті рр., які характеризуються інтенсифікацією процесів глобалізації, передусім фінансовою інтеграцією. Глобальна фінансова система фактично стала універсальною у своїй досяжності через вплив таких її головних установ, як Світовий банк та Міжнародний валютний фонд, Світова організація торгівлі, економічні структури Європейського Союзу. З цих міркувань саме закінчення холодної війни зумовило подальше поширення глобалізації, а тому можна взяти до уваги її розмах як започаткування відмінностей між Заходом і Сходом часів холодної війни та після неї.

© **І. А. Грицяк, 2009**

Однак, як зауважує Ян Кларк (Ian Clark), такий аналіз приховує певну небезпеку. Проблема полягає в тому, що оцінювання глобалізації просто як наслідку кінця холодної війни є нехтуванням тривалістю (мірою), до якої глобалізація, можливо, також служила причиною її кінця. У даному випадку глобалізація, ймовірно, свідчить про *тривалість* замість *перерви* між двома періодами.

Для більшого розуміння й легшого сприйняття характерних особливостей того періоду пропонується табл. 1 [2, 636]:

Елементи перерви і тривалості в період холодної війни та після неї

Холодна війна	Перерва	Після холодної війни
<ul style="list-style-type: none"> – радянська влада в Європі; – двополюсне змагання; – конкуруючі ідеології; – глобальна безпекова інтеграція; – військова безпека як висока політика 		<ul style="list-style-type: none"> – розпад Радянського Союзу; – однополярна миротворчість; – перевага ліберального капіталізму; – більша регіональна автономія; – національна ідентичність як висока політика
	Тривалість	
	<ul style="list-style-type: none"> – деякі безпекові структури, наприклад НАТО; – економічна глобалізація; – права людини; – протидія світській державі; – численні ідентичності; – екологічні порядки денні; – бідність на Півдні 	

З табл. 1 видно, що глобалізація зростала поза центром західних капіталістичних держав, який сформувався протягом холодної війни і став такою потужною силою, яка остаточно ослабила одну з головних сторін холодної війни – Радянський Союз. Одночасно ця сила показала холодну війну найбільш недоречною.

Основна причина зменшення ефективності Радянського Союзу як потужної озброєної сили полягала в тому, що він не був інтегрованим у фінансові й технологічні ресурси глобального капіталізму. Що стосується логіки холодної війни як цілого, існування ворожого радянського блоку було критичним елементом в інтеграції західної системи. Але в 1980-х рр. ця система була фактично самодостатньою і більше не вимагала, щоб зовнішній ворог зумовлював її динамічне зростання. У цьому сенсі Радянський Союз став зайвим настільки, наскільки потреби домінуючої західної системи безпосередньо взаємопов'язані [2, 644].

Якщо глобалізація мала місце між двома елементами раніше існуючої системи холодної війни, тобто між Заходом і Сходом, і триває зараз в інтенсивніших і просторових формах як елемент сучасної світової системи ^[1], то її потрібно розглядати через призму тривалості між двома періодами, тобто під час холодної війни та після неї. Така логіка потребує, у свою чергу, визнання того, що сучасна система недосконала, оскільки вона міститься в межах елементів, наявних також протягом холодної війни. Це означає, що сучасну світову систему не потрібно сприймати як цілком автономну від того, що їй передувало. Але якщо глобалізація – це елемент, котрий пов'язує обидві вищезгадані складові разом, то чи вона є ключем до розуміння справжньої світової системи? Чи вона є визначальною якістю сучасного світу?

Відповіді на ці та інші питання можна знайти в найрізноманітніших описах і тлумаченнях глобалізації, яка була охарактеризована, наприклад, як безпредметна недостатність системи: негативні якості з'являються з надлишком, але без будь-якої послідовності.

Найяскравіший опис глобалізації як “сузір'я ринку, технологічного, ідеологічного та цивілізаційного розвитку, які не мають нічого спільного”. При цьому додається, що “є (або немає) незначна нормативна діяльність, пов'язана зі світовою системою, що несподівано з'явилася: вона є фактично довільно спроектованою, частковою дистопією, яка формується стихійно”. Навіть на більш загальному рівні глобалізація не становить системи, яка могла б бути фундаментом для міжнародної спільноти. Вона не має ніяких спільних інституцій, що виконують мінімально узгоджені соціальні функції. Серйозний наголос роблять на твердженні, що глобалізація “є станом; вона не є засобом”.

Інша версія – це соціологічна оцінка безладу, який походить від відсутності повного контролю, пов'язаного з глобалізацією. Загальне твердження полягає в тому, що ніхто, як видається, зараз не перебуває під контролем. Глобалізація – це не те, чого ми всі бажаємо чи що сподіваємося зробити, а те, що

трапляється зі всіма нами. З цих міркувань сучасна глобальна система недосконала, адже позбавлена людського зусилля чи діяльності [2, 644].

Постановка завдання. Усі ці аргументи свідчать про те, що глобалізація неадекватна як концептуальна основа для розуміння сучасної світової системи через те, що вона (глобалізація) робить. Вона може мати різні наслідки і цілі, через які ми не можемо чітко уявляти собі систему, сконструйовану на цій основі. Дійсно, головна мета досліджень про глобалізацію полягає в тому, щоб привернути увагу до безладу.

Хоча думки науковців щодо точної суті глобалізації, як і щодо того, коли вона розпочалася, відмінні, дослідники, як видається, погоджуються, що глобалізація передбачає перетікання потоків інформації, товарів, людей та ресурсів через державні кордони і що ці потоки, які, напевно, з'явилися не пізніше ніж у ХІХ ст. як побічні продукти капіталізму та імперіалізму, останнім часом прискорилися. У такому разі сучасне поняття глобалізації зводиться до наслідку нестримного капіталізму та бурхливої модернізації. Тому точнішим терміном для означення актуальних процесів у світовій економіці може бути “турбо-капіталізм” [3, 144].

Якщо “нестримний капіталізм та бурхливу модернізацію” зарахувати до початку ХХ ст., а їх нову фазу розвитку – до післявоєнного періоду, відзначеного в 1950-х рр. початком європейської інтеграції, то відлік впливу глобалізаційних явищ і процесів у Європі цілком об'єктивно слід починати саме з цього часу, а не з часу закінчення холодної війни. Більше того, якщо глобалізацію сприймати як тривалий процес інтеграції національних держав з метою розв'язання глобальних проблем, завдяки якому досягнення, рішення і діяльність людей в одній частині земної кулі значно впливають на окремих людей та їх спільноти в усіх частинах світу [1, 9], то саме такі явища й процеси властиві міжнародним відносинам і співпраці, починаючи з другої половини минулого століття.

Результати дослідження. Як закономірний наслідок попередніх глобалізаційних проявів сучасні глобальні трансформації супроводжуються посиленням інтеграційних процесів. Глобалізація та інтеграція – два паралельні процеси, які доповнюють один одного. Про це свідчать явища, котрі відбуваються в різних місцях земної кулі та стосуються тих чи інших країн чи групи країн. Яскравим прикладом цього можуть бути європейська та євроатлантична інтеграція, яка зумовлена глобалізацією, “живиться” нею та спричиняє мультиплікаційний ефект. Ідеться, зокрема, про поглиблення і розширення тих явищ та процесів, які досягають певних практичних результатів і наслідків типу приєднання до Європейського Союзу чи НАТО нових країн.

Загальновідомо, що будь-яка політика, в тому числі інтеграційна, проводиться в певний спосіб з використанням відповідних засобів і методів. Європейська та євроатлантична інтеграція України як цілком свідомий і найбільш перспективний стратегічний вибір у 90-х рр. минулого століття молодією Українською Державою є складним і довготривалим процесом, який також має бути забезпечений відповідним методологічним інструментарієм, науково виваженим і практично зорієнтованим. Відповідну роботу в цьому напрямі вже проводили в попередні роки, і вона мала досить непогані результати, зокрема напрацювання зі створення політико-правового та адміністративно-управлінського механізмів інтеграції України до Європейського Союзу та Північноатлантичного альянсу, а також інституційно-правове супроводження європейської та євроатлантичної інтеграції. Однак зі зміною політичних гравців на українсько-європейській арені відбулися зміни у виборі пріоритетів щодо способів (механізмів) реалізації державної політики у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції.

Водночас якими б не були кон'юнктурні уявлення представників органів державної влади України про інтеграційні дії, слід зауважити, що останні здійснюються в контексті вимог Європейського Союзу, відображених у таких критеріях, як політичні, економічні, так звані “членські” та управлінські, які також прийнято називати Копенгагенськими (1993 р.), доповненими Мадридськими (1995 р.). Суть їх полягає в тому, що вони передбачають наявність у країнах – претендентах на вступ в Євросоюз насамперед: політичної стабільності установ, які покликані гарантувати демократію, верховенство закону, дотримання прав людини та захист прав національних меншин; економічної системи, що має характеризуватися ефективною дійовою ринковою економікою; зобов'язань, що випливатимуть з факту вступу в ЄС, і, зокрема, визнання новими державами-членами принципів політичного, економічного та монетарного об'єднання; перебудови країнами-заявниками власних адміністративних інституцій, які б, по-перше, відповідали Копенгагенським критеріям, а по-друге, були здатні впроваджувати положення *aquis communautaire* (тобто правові норми “Зведення правил і вимог Співтовариства”) [4].

Якщо процедурні моменти європейської інтеграції, тобто інтеграції до Європейського Союзу вже вироблено, прописано й зафіксовано у відповідних документах і навіть загальновідомо, то процедури євроатлантичної інтеграції, а саме вступу до НАТО, менш чіткі. Більше того, немає зафіксованих вимог щодо необхідності вступу спочатку до НАТО, а потім до ЄС. Проте не слід забувати, що ЄС та НАТО нині виробили власну модель прийняття нових членів за формулою “країна-претендент – НАТО – ЄС”. Таку формулу запроваджено для країн колишнього соціалістичного табору та пострадянських країн, свідченням чого є прийняття окремих країн з цих таборів. Вище державне керівництво цих країн після падіння Берлінської стіни в 1989 р., яке по суті спричинило закінчення холодної війни в Європі, продемонструвало чітку політичну волю інтегруватися в Європейський Союз, послідовно й чітко здійснювало цю політику, яка й увінчалася успіхом.

Останнім часом в Україні поширено міф про те, що нібито достатньо вступити до Європейського Союзу, а до НАТО – як покаже час. Однак автори такої “моделі” не розуміють або роблять вигляд, що не розуміють логіки вищезгаданої формули, за якою набули членства спочатку в НАТО, а потім і в ЄС

європейські країни 2004 та 2007 рр. розширення. Суть цієї формули полягає в тому, що старі держави – члени ЄС за прикладом “добрих (належних) господарів”, які спочатку обгороджують свою територію та вживають інших заходів безпеки перед тим, як розпочинати зводити будівлі й облаштовуватися, вирішили насамперед допомогти створити безпечні умови розвитку та євроінтеграційного руху європейським державам-претендентам і державам – кандидатам на вступ до ЄС та захистити їх від можливих терористичних та інших агресивних дій окремих держав-сусідів. Роль своєрідного безпекового “даху” для потенційних членів ЄС відведено в цьому разі Північноатлантичному альянсу (НАТО).

Підступність зазначеного міфу ще й у тому, що в такий спосіб на території сучасної України створюються умови для можливого радянського реваншу, який може набути оновленого вигляду: у формі Єдиного економічного простору, якогось виду союзу пострадянських держав, Великої Росії, Великої Русі тощо. Будь-який з подібних сценаріїв позбавить український народ змоги орієнтуватися на європейські цінності, а тим більше їх запроваджувати, не кажучи вже про збереження національної ідентичності, незалежності, соборності й навіть державності. Адже не потребує доведення й аргументації аксіоматичне твердження про те, що не можна інтегруватися одночасно в європейські та російські структури. Щоб визначити спільні інтереси для руху на Схід чи Захід, потрібно, передусім, більше знати про своїх потенційних партнерів. Якщо про східного партнера вже все давним-давно відомо і зрозуміло, то західних партнерів доводиться пізнавати насамперед через дослідження еволюції європейських та євроатлантичних інтеграційних ідей та їх практичного втілення, а також засадничих особливостей організації та діяльності Північноатлантичного альянсу.

Досить цікавими видаються міркування з приводу можливого радянського реваншу американського політолога Олександра Мотіля, який називає його реімперіалізацією і так собі її уявляє.

По-перше, Росія може зазнати економічного поліпшення раніше і з більшою силою, ніж інші держави – частково завдяки прогресові, якого вона вже досягла, частково завдяки своїм величезним енергетичним ресурсам і частково тому, що Захід зацікавлений у покращанні стану Росії.

По-друге, реімперіалізацію просуватиме недовірливість і ймовірна загибель Союзу Незалежних Держав (СНД). Хоча творці політики не з Росії загалом бачили СНД як механізм, що підтримує російське домінування, котрим він, напевно, і був, крім того, сприяв відносинам між неросійськими державами, а отже, був прямою протилежністю імперії. Якщо, як видається ймовірним, СНД зазнає краху, то політичні та економічні відносини між Росією та іншими державами ставатимуть чимраз більш двосторонніми, а отже, потенційно імперськими. (Перевага, яку президент Володимир Путін відає двостороннім відносинам з неросіянами, не може вважатися підкріпленням цього твердження, а може бути лише відображенням або ілюстрацією засадничих структурних сил.) За участю в СНД або без неї Білорусь уже й так, мабуть, перебуває на межі перетворення на російську провінцію; Вірменія, Казахстан, Таджикистан та Киргизстан, з усіх практичних поглядів, – васальні держави.

По-третє, повзучу реімперіалізацію, напевно, прискорять дві суто зовнішні обставини: розширення Організації північноатлантичного договору та Європейського Союзу, з одного боку, та глобалізація – з іншого. Розширення НАТО та ЄС, безперечно, виведе низку держав Центрально-Східної Європи зі сфери впливу Росії. Але це розширення також створить навзаєм чимраз міцніші формальні межі між тими країнами, що потраплять до інституційного простору ЄС – НАТО – Євроленду, і тими країнами далі на схід, що туди не потраплять. У свою чергу, ми маємо вагомий підстави вважати, що більшість пострадянських держав не зможуть зарадити проблемам, які створить глобалізація. Їх ізолюваність від глобальної економіки загалом та від Євроленду зокрема посилять розкол між Сходом і Заходом та залежність між Сходом та Сходом. Як наслідок, найімовірніші результати передбачають відновлення імперії в якійсь формі [3, 138–139].

Сучасні глобальні трансформації та інтеграційні процеси, як було показано вище, паралельні та доповнюють один одного, мають певні альтернативи у вигляді світосистемних інтерпретацій. Тому доцільно згадати більш загальний рівень аналізу тих процесів, які відбуваються на рівні світової системи в цілому. Такий аналіз дає можливість, як зауважує відомий український науковець О. А. Фісун, побачити ті генеральні тенденції та перспективи розвитку, які існують тільки в глобальному вимірюванні. Більше того, саме такий ракурс аналізу дозволяє реалістично оцінити перспективи розвитку демократії в сучасному світі, побачити її альтернативи і зробити прогнози на майбутнє. Без такого аналізу, на його глибоке переконання, будь-які дослідження демократичних процесів і переходів до демократії в сучасному світі будуть неповними і незавершеними [5, 208].

Не маючи змоги в рамках цієї статті більш детально дослідити альтернативи глобальних трансформацій, можна коротко звернути увагу лише на цикли світової гегемонії як найцікавіші сучасні напрями дослідження макроісторичних процесів. Розібратися в цьому допоможуть оригінальні напрацювання О. А. Фісуна, який з процесів зміни циклів гегемонії, що відбуваються нині, робить такі висновки [5, 257–260].

По-перше, найважливіша особливість у процесі делегітимізації міжнародного режиму Ялти/ООН – кінець епохи домінування національних держав як головних гравців світової системи міжнародних відносин. Ми бачимо виникнення нової моделі, яка в певних відносинах відтворює принципи організації “імперських просторів” домодерної епохи. Замість чіткої сітки національних держав (з фіксованими межами

їх політичного, економічного і культурного суверенітету) виникає система концентричних кіл, що тяжіють до “середземноморського” або “тихоокеанського” центру. Навколо ядра кожної системи поступово формується пояс територій, що володіють різним статусом і різним рівнем суверенітету і відносин з ядром та його близьким оточенням.

По-друге, формуються достатньо гнучкі контури Європейської середземноморської імперії як певної геополітичної, гео економічної та геокультурної ієрархії близьких і далеких просторів, з дуже високим ступенем інтеграції в ядрі та поступовим її зменшенням до периферії. Недавно сформульована концепція Широкої Європи фактично окреслює контури інституційної архітектури нової імперської системи: центр складається зі старого західноєвропейського ядра і нових південно- та східноєвропейських членів ЄС, напівпериферію утворюють асоційовані члени і кандидати на вступ до ЄС, ближню периферію – країни-сусіди переважно ісламського Південного Середземномор’я (Марокко, Алжир, Туніс, Лівія, Єгипет, Ізраїль, Палестинська автономія, Йорданія, Сирія, Ліван), пострадянської Східної Європи (Україна, Білорусь, Молдова) і Росії ^[2].

По-третє, достатньо чітко вимальовується нова лінія військово-стратегічного і гео економічного протистояння між Новою Римською імперією (*New Imperium Romanum*) і Тихоокеанським кільцем, в якому вони формують свої власні гео економічні та військово-стратегічні простори, незалежні у своїй ресурсній основі й повністю автономні один від одного у виробничо-функціональному плані (з ядром в ЄС/Росії в першому випадку і США/Китаєм – у другому).

По-четверте, переформатовується вже існуюча система міжнародних відносин на основі реінкарнації нової моделі Ліги Націй з обмеженим набором повноправних гравців (Європа, США, колишні британські домініони, Росія, Індія, Китай, Бразилія, плюс ще по 2–3 регіональних гравці від Африки, Азії, Латинської Америки), які володітимуть загально визнаним національним суверенітетом, для всіх інших суб’єктів міжнародних відносин розробляється модель “обмеженого національного суверенітету” з елементами зовнішнього управління і зовнішнім військово-поліцейським (“антитерористичним”) контролем території. По суті це крах моделі структуризації міжнародного порядку на основі післявоєнних “принципів ООН”: “кожній території – своя національна держава, яка має повний суверенітет над даною територією та еквівалентно іншу національну державу”; в новій післявоєнній системі міжнародного порядку чітко простежується тенденція диференціації державних статусів та їх різнорівневої ієрархізації.

У зв’язку з цим завданням зовнішньополітичної стратегії України має бути пошук оптимальної формули інтеграції в гео економічну і геополітичну зону Нової Римської імперії на основі функціонування України в ієрархічній системі нової Ліги Націй як повноправного національно-державного суб’єкта з вищою формою суверенітету.

Після вересня 2001 р. підвищення геостратегічного статусу Росії та перехід до політики “енергетичної наддержави” обмежує для України можливості самостійного зовнішньополітичного маневрування у взаєминах з ЄС. Формується стійка геостратегічна вісь ЄС – Росія, і остання все більше розглядається як важливий союзник та “енергетичний резервуар” Брюсселя. Для ЄС першочерговим завданням стає пошук формули оптимального симбіозу з Росією і створення єдиного гео економічного простору від Дубліна до Владивостока, від Атлантики до Тихого океану.

Зараз Росія реінтегрується в геополітичну і військово-стратегічну структуру Заходу (нині Півночі) як особливий “союзник з обмеженою відповідальністю”, що означає повернення їй традиційної військово-поліцейської функції підтримки порядку в нестабільних і вибухонебезпечних регіонах, проте вже не стільки Центрально-Східної Європи (зона прийнятного рівня російської відповідальності стискається до зони Балкан), як у період *Pax Britannica* і *Pax Americana*, а переважно у східноєвропейських республіках СНД, Закавказзя, Центральної Азії, а також, можливо, деяких зонах Близького і Середнього Сходу (“Великої Євразії”, яка військово-політично може контролюватися євразійською підсистемою безпеки як специфічною зоною відповідальності Росії в рамках ширшого системного союзу ЄС + Росія). Нині настає такий період анархічної перебудови системи міжнародних відносин, коли статус Росії завжди виявляється найвищим, бо саме її військово-стратегічними ресурсами забезпечується контроль над зонами нестабільності та створюється вирішальна перевага над стратегічним супротивником (Наполеоном на початку ХІХ ст., Гітлером у середині ХХ ст.). Останні дискусії про нову модель “Великого НАТО” свідчать про те, що середньострокові завдання контролю над Балкано-Чорноморсько-Каспійською конфліктною провінцією (БЧККП, яка тягнеться від Балкан до Паміру, від Дунаю до Інду), як і довгострокові завдання перемоги над Півднем (і його китайським ядром), забезпечуватимуться за тим же сценарієм.

У зв’язку з цим виникає головна проблема української стратегії європейської інтеграції: чи буде питання про європейський статус України вирішено Брюсселем за центрально-європейською формулою (безпосереднього включення до союзу), чи в пакетному рішенні питання з Москвою (за відомою формулою “До Європи з Росією”). Вибір того або іншого сценарію європейської інтеграції істотно видозмінює внутрішні лінії водорозподілу всередині Широкої Європи.

Реалізація завдань європейської інтеграції України можлива лише на основі своєчасної нейтралізації таких загроз:

1) соціально-політичних, пов’язаних з конфліктом принципів ефективності й легітимності, тобто нейтралізацією негативних соціальних наслідків ринкової трансформації економіки і формування системи політичного капіталізму на основі злиття влади та власності, що веде до дестабілізації напівприватизованої держави і “заморожування” паростків громадянського суспільства;

2) етнонаціональних, пов'язаних з процесом "пізнього" становлення національної держави (ескалація внаслідок регіональних розколів у ході формування національної ідентичності "зверху" і відмови від громадянської моделі консолідації нації);

3) геочивільзаційних, пов'язаних з "виштовхуванням" країни в зону конфліктів БЧККП, яка безпосередньо примикає до її південних форпостів (охоплює АР Крим).

На цій основі можна виділити декілька сценаріїв українського розвитку, кожен з яких потребує подальшого детального опрацювання:

1) "польська модель" – входження в євроатлантичну підсистему безпеки і європейське гео економічне угруповання;

2) "білоруська модель" – входження в євразійсько-російську підсистему безпеки під геополітичним і гео економічним протекторатом Росії;

3) "швейцарська модель" – балансування між двома підсистемами безпеки як принципово неприєднана держава і відмова від ролі активного геостратегічного гравця, активна гра на європейському та євразійському гео економічному просторі;

4) "індійська модель" – розвиток власної системи військово-політичних союзів по периметру своїх меж (формування субрегіонального блоку в Центральній-Східній Європі або в Чорноморсько-Балтійському регіоні) та перетворення на активного геостратегічного гравця;

5) "японська модель" – геостратегічний протекторат США (відмова від самостійної військово-політичної та геополітичної активності в обмін на визнання незалежного геокультурного статусу і право самостійної гео економічної гри з Росією);

6) "фінська модель" – геостратегічний протекторат Росії з одночасним входженням до європейського гео економічного угруповання.

Висновки. Отже, нинішнє географічне сусідство України з країнами – членами Європейського Союзу, які є одночасно членами Організації Північноатлантичного договору (НАТО), а також такі об'єктивні чинники, як генерування перманентного вибору українського народу з покоління в покоління між Східною та Західною цивілізаційними системами, не лише не знімають з порядку денного дискусійних питань означеної проблематики, а навпаки, ще більше загострюють потребу розв'язання проблем, пов'язаних з практичною реалізацією європейського та євроатлантичного курсів. Україна в геополітичному контексті як своєрідний міст між Сходом і Заходом може використовувати, зокрема, досвід Великобританії, яка, будучи схожим мостом між Американським та Європейським континентами, загалом отримує вигоду.

В умовах сьогоденних проблем внутрішнього та міжнародного характеру, спричинених світовою фінансово-економічною кризою, досить складно й навіть ризиковано говорити про якісь конкретні моделі інтеграції України до ЄС, усталені підходи, принципи, форми, способи й методи, існуючі в західній науці європейської та євроатлантичної інтеграції стосовно конкретних напрямів чи сфер, явищ і процесів інтеграційного змісту, оскільки їхня природа піддається потужним динамічним впливам і швидким змінам.

Література

1. Дмитренко М. А. Політична система України: розвиток в умовах глобалізації та інформаційної революції [Текст] / Дмитренко М. А. / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Ін-т оператив. діяльн. та держ. безпеки. – К. : Знання України, 2008. – 544 с.

2. Clark Ian. Globalization and the post-cold war order [Text] / Ian Clark // The Globalization of World Politics. Introduction to international relations. Second Edition. Edited by John Baylis and Steve Smith. – 2001. – 690 p.

3. Мотиль О. Підсумки імперій: занепад, розпад і відродження [Текст] : монографія / Мотиль О. – К. : Критика, 2009. – 200 с.

4. Інститути, необхідні для членства в Європейському Союзі [Текст] ; пер. з англ. В. В. Шульги. – К. : Вид-во УАДУ, 2000. – 44 с.

5. Фисун А. А. Демократия, неопатримониализм и глобальные трансформации [Текст] : монографія / Фисун А. А. – Х. : Константа, 2006. – 352 с.